

MEDIAVÄLITTEISTÄ URHEILUFANIUTTA PAIKANTAMASSA – JÄLKIMODERNIA INTOHIMOA, YHTEISÖLLISYYTTÄ JA SELVIYTYMISTÄ

HARRI HEINONEN

JOHDANTO

Mistä on kysymys, kun ihminen ottaa nimekseen rakastamansa jalkapallojoukkueen nimen tai säästää työttömyyspäivärahasta matkarahat joukkueensa peliin Englantiin tai kun nelikymppinen perheenisä linnoittautuu omaan huoneeseensa lauantaisin kello viiden ja seitsemän välillä jalkapallojoukkueen pelipaita päällä?

Tässä artikkelissa pohditaan urheilufaniutta, emotionaalis-affektiivista sitoutumista kilpailun ja kamppailun villiin ja arjen ylittävään maailmaan. Urheilun tutkijat ovat tulkinneet faniuden usein aktiivisen liikuntaharrastuksen vastakohtaksi, passiiviseksi sijaiselämiseksi (esim. Heinilä 2000, 304). Erityisesti television välityksellä seurattua penkkiurheilua on yleensä pidetty laiskitavana ajanvietteenä. Stereotyyppisesti penkkiurheilija on ylipainoinen mies, joka odottaa television äärellä olutpullon kanssa jotain jännittävää tapahtuvaksi (Zillmann & Bryant & Sapolsky 1979, 303; Guttman 1986, 145). Populaarikulttuurin tutkijat ovat tarkastelleet faniutta primääritekstien aktiivisena käyttämisenä faniiden omiin, joskus jopa tuottajien tarkoituksista poikkeaviin päämääriinsä (esim. Fiske 1989; Grossberg 1995; Lehtonen 1998). Kiinnostavaa onkin kysyä, miten lukijat tai fanit käyttävät eräitä tekstejä oman itsen, kulttuurin sekä oman mielekkään elämän määrittämisessä (Jokinen 1997).

Tämä tehdään tutustumalla suomalaisiin Everton-faneihin, jotka seuraavat ”kaukorakkautensa” kohdetta, Englannin liigassa jalkapalloa pelaavaa Evertonia. Englantilainen jalkapallo on ollut ensimmäisiä puhtaasti medioiden välityksellä seurattuja ulkomaisia sarjumuotoisia urheilutapahtumia Suomessa. Liigan ottelut ovat myös olleet vakioveikkauksen kohteena vuosikymmeniä.

Television lauantailähetykset liigan otteluista ovat 1960-luvulta lähtien aina viime vuosiin saakka olleet lähes kansallinen penkkiurheilun traditio.

Suomessa urheilu on kytketty varsin voimakkaasti kansallisen identiteetin kertomukseen, urheilun on nähty vahvistavan kansallista itsetuntoa ja sen kautta on tuotettu kansallista ”imaginaarista yhteisöllisyyttä” (Anderson 1991). Everton-faniksi ei Suomessa synnytä, se ei ole suomalaiselle kannattajalle kohtalo samassa mielessä kuin suomalaisuus, turkulaisuus tai vaikkapa ”tepsiläisyys”, vaan Everton pitää itse löytää ja fani-identiteetti täytyy itse rakentaa. Englannissa kannattajat ikään kuin saavat fani-identiteetin kaupan päälle sosiaalistuessaan ympäröivään kulttuuriin. Esimerkiksi Liverpoolissa, josta Evertonin lisäksi on kotoisin Liverpool F.C., suosikkijoukkueen on uskottu määrättyvän uskonnollisten syiden perusteella. Evertonin kannattajia on pidetty protestanteina ja paikallisvastustaja Liverpool F.C.:n katolisina. Toisaalta sitoutuminen omaan joukkueeseen voi jopa häivyttää perinteisiä identifikaation muotoja, kuten luokka, uskonto, rotu, asuinalue tai etninen tausta (Waddington & Malcolm & Horak 1998, 167).

Englantilaista jalkapalloa vuosikausia seuranneet kannattajat perustivat 1990-luvun alussa Englannin liigan kannattajat ry:n (Elkki), jossa on nykyään noin 300 jäsentä. Elkin esikuvana olivat englantilaiset seuroista riippumattomat kannattajayhdistykset ja englantilainen fani-yhdistys The Football Supporters Association (FSA). Kuitenkin varsinainen idea lainattiin Norjasta, jonne oli perustettu muutama vuosi aiemmin vastaava yhdistys. Kun Englannin liigan kannattajayhdistys kokosi englantilaisesta jalkapallosta kiinnostuneita yhteen, niin sen kautta syntyivät myös Liverpoolin, Manchester Unitedin, Chelsean,

QPR:n ja Evertonin kannattajayhdistykset. Oman yhdistyksen perustamisen jälkeen monet Everton-fanit ovat eronneet Englannin liigan kannattajayhdistyksestä.

Everton Supporters Club of Finland (ESCF) perustettiin vuonna 1992, ja siinä on noin 50 jäsentä. Everton-klubi ei ole virallinen yhdistysrekisterin mukainen yhdistys, vaan epävirallinen kerho, joka julkaisee omaa fani-lehteä 4–6 kertaa vuodessa ja järjestää kerran vuodessa yhteisen kokoontumisen Raumalle nk. Pub Evertoniin. Nämä yhdistykset voi nähdä syntyneen englantilaisesta jalkapallosta ja veikkauksesta kiinnostuneen posttraditionaalien yhteisön päälle, mikä katkaisee näiden yhteisöjen ”pluralistisen ignoranssin”. Arto Noron (1991, 241–242) mukaan nämä posttraditionaalit yhteisöt ovat kuitenkin vain harvoin palautettavissa siitä elävään ”formaaliin” yhteisöön. Kuitenkin ESCF:n kautta minulle tutkijana oli mahdollista paikallistaa faniuden kaltaisen ilmiö itse ”isossa yhteiskunnassa”.

Aineistona tässä ovat pro gradu -tutkielmaani varten keräämäni teemahaastattelut, joita tein yhteensä kahdeksan. Lisäksi osallistuin myös itse Everton-fanina yhdistyksen vuosittaisiin tapaamisiin kaksi kertaa, joten olin voimakkaan subjektiivisesti itsekkin läsnä tutkimuksen kentällä. Haastatteluista nousi nopeasti esiin samantapainen ”Everton-fanin narratiivi”, jolloin aineisto saavutti ”saturaatiopisteen” (Roos 1987, 30–32) ja lisäaineiston tarve alkoi tuntua tarpeettomalta. Haastateltavat olivat iältään 22–39-vuotiaita ja olivat käyneet ainakin kerran yhdistyksen fanitapaamisissa, yhtä lukuun ottamatta kaikki olivat myös kirjoittaneet yhdistyksen lehteen. Useimmat heistä olivat harrastaneet jalkapalloa poikavuosinaan ja kiinnostuneet englantilaisesta jalkapallosta, koska se television kautta tarjosi esikuvia kansainvälisestä huippujalkapallosta. Lisäksi veikkauksen ansiosta englantilaista jalkapalloa pystyi ylipäättänsä seuraamaan 1970-luvulla. Suosikkijoukkue on valikoitunut kenelle mistäkin syystä, usein joukkue on kuitenkin löydetty menestyksen tai yksittäisen huippuottelun kautta. Joukkoon kuuluivat opiskelija, työtön merkonomi, työtön historianopettaja, vakuutusmyyjä, voimalaitostyöntekijä, postimies, säveltäjä ja tutkija. Peräti kolmella henkilöllä oli akateeminen koulutus. Haastateltavista viisi oli naimisissa tai avoliitossa, loppuista kolmesta kaksi ilmoitti seurustelevansa ja vain yksi oli poikamies. Kahdella haastateltavalla oli lapsia.

Haastattelusta kieltäytyi yhdistyksen ainoa naisjäsen, lisäksi yksi suostui vain ”puhelingallupiin”, koska hän oli kokenut uskonnollisen herätyksen ja samalla luopunut kaikista ”epäjumalista”. Yleensä haastatteluun suostuttiin helposti ja luottamuksen syntymiseen vaikutti se, että olin tavannut useimmat fanitapaamisissa. Haastateltavat osoittautuivat innokkaiksi keskustelemaan intohimostaan, minun tarvitsi vain huolehtia, että myös minua tutkijana kiinnostavat teemat tulivat käsiteltyä. Vakioinnin puuttumisesta johtuen haastatellut venyivät melko pitkiksi (2–3 tuntia). Tulokset eivät nouse haastateltavien puheesta itsestään sitä tarkasti luetteloimalla, paloittelemalla ja vertailemalla, vaan aineiston analyysissä on kysymys sen ymmärtävästä selittämisestä. Vaikka itselläni ei olekaan pitkää fani-historiaa, niin eivät faniuden käytännöt ole minulle aivan vieraitakaan. Uskonkin, että pystyn fanina myös refleksiivisesti tulkitsemaan fani-puheen alla olevia merkityksiä ja asettamaan eräät repliikit kyseisen kulttuurin omiin sisäisiin jäsenyyksiin. Lisäksi haastateltavia ikään kuin velvoitti eräänlainen fanin ”kunnia” olemaan rehellinen kertomuksissaan, sillä toiselle Everton-fanille ei valehdella.

JÄNNITYKSEN METSÄSTYS

Norbert Eliaksen ja Eric Dunningin (1986) mukaan urheilun suosio niin harrastuksena kuin penkkiurheilunakin pohjautuu eräänlaiseen ”jännityksen metsästyseen”. Sivilisaatioprosessissa (Elias 1978 & 1982) sisäinen affektikontrolli panee ihmisessä asuvan ”eläimen” kuriin ja järjestykseen pakottaen kohtaamaan ja taltuttamaan viettiperäiset affektit jo psyyken sisällä. Ikään kuin korvaukseksi avautuu sisäisten fantasioiden ja emootioiden maailma, kun välitön affekti-ilmaisu korvautuu sisäisesti eletyllä passiivisella emotionaalisuudella (Falk 1984, 210). Elias väittää, että tunnekuohujen läpieläminen vain katselemalla tai kuuntelemalla on sivilisoituneen yhteiskunnan merkki (Elias 1978, 202). Näin sivilisaatioprosessi tuottaakin kasvavan joukon erilaisia ”katselijatoimintoja” (Falk 1984, 219).

Urheilusta ihmiset metsästävät sääntöjen säätelämän arkielämän ylittävää vaihtelua, eräänlaista ”miellyttävää stressiä” (pleasant stress) (Sloan 1979, 228). Urheilukilpailun yleisönä oleminen on perin harvoin vain passiivista observoimista, ts. ”eliaslaista” puhdasta katselijatoimintaa. Pi-

kemminkin stadionilla kannattajat ovat pelaajien tavoin tapahtuman osallistujia (participants), kuten ”tosi uskovaiset” ovat osallistujia uskonnollisessa rituaalissa (Sloan 1979, 220). Jalkapallo-ottelun katsomoa voi verrata karnevaaliin, jossa ei ole jakoa esiintyjiin ja katsojiin, vaan siinä eletään ja sitä elävät kaikki, ja sen aikana ei ole muuta elämää kuin karnevaali. Karnevaalissa katsotaan maailmaa ikään kuin alhaalta päin, sille on erityisen merkittävää kaikkien hierarkkisten suhteiden tilapäinen kumoutuminen. Karnevaalille onkin ominaista ”ylösalaisin” ja ”nurin” kääntämisen logiikka, joka herkeämättä vaihtaa ”ylhäisen ja alhaisen, kasvot ja takapuolen”. Karnevaalissa nauretaan kaikelle ja kaikki nauravat, nauraessa ymmärretään koko maailma iloisessa suhteellisuudessaan. Nauru samalla iloitsee ja riemuitsee sekä ivaa ja pilkkaa. Karnevalistisen naurun ruumiilliselle ja kollektiiviselle luonteelle on ominaista groteski realismi: ruumista ja lihaa liioitellaan, pään järjen ja hengen kustannuksella (Bahrtin 1995, 9–29).

Pekka: Stadion oli punaista ja sinistä vaan. (...) Silloin Ferguson teki elämänsä ensimmäisen maalin Evertonin paidassa ja vielä Liverpoolin verkkoon. Mä nousin siihen kaiteelle seisoa ja hurrasin. Mä meinasin pudota siitä, mut sit joku tarttu kiinni ennen ku mää putosin siitä alas. (...) Siis ei oo kontrollia ittessä ollenkaan.

Jalkapallo-ottelussa on mahdollista kokea elämyksellistä ja välitöntä ruumiillisuutta, vailla minuuden kognitiivisia välityksiä. Georges Bataille viittaa käsitteellään transgressio ”rajojen ylittäminen” siihen dynamiikkaan, jossa maallisen ja arkipäivän maailman järjestys murtuu. Transgressio on itse siirtymä tuohon toiseen tilaan, jossa arki korvautuu villillä elämyksellisyydellä. Elämyksellinen, välitön ruumiillisuuden kokemus vailla minuuden kognitiivisia välityksiä voi olla transgressiivinen ja ylittää niitä rajoja, joita kulttuuri järjestyksenä sille asettaa. Katsomokokemuksessa korostuvatkin aistimellisuus ja sosiaalinen läsnäolo itse tapahtumassa. Bill Bufordin (1992, 166–169) mukaan katsomokokemuksen ytimen muodostaakin ruumiillisesti ja sosiaalisesti koettu ”be one in crowd” -kokemus. Transgression käsitteeseen liittyy kuitenkin eräänlainen ambivalenssi, rajoittuessaan tiettyyn hetkeen ja tilanteeseen se ylittää rajoja, mutta ei yleensä riko niitä, vaan päinvastoin saattaa jopa vahvistaa niitä (Falk 1984, 206 & 212).

Pekka: Ku pääsee tavallaan oikeaan paikkaan kattoon peliä, jos pääsee kokemaan sen mitä kaikki muutkin tuntee. Ni ensimmäisen kerran kun olin liigacupin finaalissa. Siellä sen tunsin, miten porukka eläyty, katsomot liikkui, mentiin alas ja välillä ylöspäin. (...) Et vaikka siellä ei oma joukkue pelannut, niin ku sä olit siellä katsomossa, ni tavallaan...

FLOW — KOHTI HUIPPUKOKEMUKSIA

Urheilu tuottaa niin peliin osallistujille kuin sen seuraajillekin kokemuksia, joita Mihaly Csikszentmihalyi kutsuu optimaaliseksi kokemukseksi (optimal experience). Niissä koemme voimakkaan nautinnon, jota myöhemmin vaalimme ja joka jää muistiin ikään kuin maamerkiksi, joka kertoo, millaista elämän pitäisi olla (Csikszentmihalyi 1991, 3). Eräs faneista kertoikin oman intoilunsa alkaneen televisiosta nähdystä ottelusta:

Olli: Vuonna 1977, 26 marraskuuta. Kyllähän nyt ihmisen oman kääntymyksensä päivämäärän muistaa, kun jumala iski kuumalla kivellä päähän. Televisiosta tuli ottelu Everton–Coventry. Se päättyi 6–0. (...) Bob Latchfort teki hattutempun, kolme maalia ja... niin kuin Carl Gustaf, Ruotsin kuningas sanoi samoihin aikoihin, että kuinka se nyt tämän Silvian valitsi. Carl Gustaf sanoi, että ”det sa bara click”. Ja niin minullekin kävi, kuului vaan semmoinen KLICK – ja sen jälkeen mä olen ollut uskossa.

Optimaaliset kokemukset perustuvat flow-toimintaan, jossa ollaan mukana kiihtyneenä voimakkaalla intensiteetillä niin, että kyseisellä hetkellä kaikki muu jää taka-alalle, toissijaiseksi (Csikszentmihalyi 1991, 4). Flow-toiminnassa tunne omasta itsestä voi hävitä, ajantaju hämärtyä ja jokapäiväisen elämän huolet unohtuvat (Csikszentmihalyi 1991, 49). Eräs faneista kuvasikin sitoutumistaan otteluun:

Pekka: Tavallaan ei oo kontrollia ittessä ollenkaan, vaan se on... ikään kuin eläyty siihen... niihin pelaajiin, et on niin keskittynyt siihen otteluun. Tavallaan kaikki mitä ne pelaajat tekee, niin tavallaan kokee sen niin ku tekisi itte.

Flow keskittyy sellaisiin aktiviteetteihin, jotka vaativat sitoutumista flow-toimintaan psyykkisellä tasolla (Csikszentmihalyi 1991, 49). Mikä ta-

hansa aktiviteetti voi tarjota optimaalisia kokemuksia, niin oluttölkkien keräily kuin syöpäläkkeen kehittelykin. Kuitenkaan flow ei ole mekaaninen tai automaattinen prosessi, vaan se vaatii yksilöltä panostamista. Päämäärällä ei ole väliä, vaan kaikki on kiinni yksilön kyvystä tehdä toiminnasta nautittavaa (Csikszentmihalyi 1991, 215).

Keijo: Siit voi saada hirveen stressin tai siit voi saada todella upeita elämyksiä – molempia. (...) Jos siihen ei mene mukaan, niin se on semmoista, et katsompa tossa TV:tä. (...) Se on "just a killing of time".

Csikszentmihalyi erottaa tyydytyksen (pleasure) ja nautinnon (enjoyment). Edellinen viittaa pääasiassa biologisten tarpeiden tyydytykseen: ruoka, lepo, seksi jne. Jälkimmäinen on jalostuneempaa nautintoa, joka omaa potentiaalin psyykkiseen kasvuun. Tyydytystä voimme kokea ilman psyykkisen energian panostusta, sen voi aikaansaada kemiallisilla stimulantteilla ja luonteeltaan se on aina lyhytkestoista. Nautinto (enjoyment) vaatii psyykkisen energian panostamista ja huomion keskittämistä toimintaan, se on jotain, joka voidaan itse saada aikaan, "pelaamista kykyjensä äärraajoilla" (Csikszentmihalyi 1991, 46). Ero tematisoituu esimerkin kautta, me kaikki tyydytämme tarpeitamme syömällä, mutta gourmet-harrastaja rakentaa nautinnon ruokailusta. Samalla tavoin jalkapallo voi näyttää asiaan vihkiytymättömän silmissä turhanpäiväiseltä pallon perässä juoksentelulta, kun taas fanilla on hallussaan sellaisia havainto- ja arvostusvälineitä, jotka sallivat hänen nähdä paljon sellaista, mitä maallikko ei peliä seuratessaan näe. Csikszentmihalyin sanoin (1991, 99): "However, Enjoyment, as we have seen, does not depend on what you do, but rather how you do it."

Aloittaessamme jonkin harrastuksen kehittämme itsellemme samalla tiedostamatta ja automaattisesti nk. flow-kanavan (kaavio 1). Kohdat A1–A4 kuvaavat yksilöä hänen harjoittaessaan toimintaa, jossa flow'n kokeminen on mahdollista. Aloittelijalla taidot ovat vähäiset ja vastaavat haasteita, esimerkkinä Csikszentmihalyi mainitsee tenniksen; siinä aloittelijalle pallon lyöminen verkon ylitse tarjoaa haasteen, joka vastaa taitoja. Ihanteellisinta uudelle harrastajalle olisi pysytellä flow-kanavassa lisäämällä haasteita taitojen kehittymisen myötä. Tähän hän pyrkiikin tiedostamattaan, sillä flow-kanavasta lipsahduttamisen

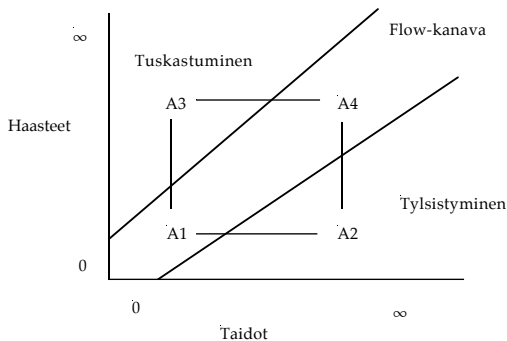
vaihtoehtona ovat ikävystyminen (boredom) ja tuskastuminen (anxiety). Pelkkä pallon lyöminen verkon yli ei riitä pitkään tuottamaan nautintoa, pelaajan taitojen kasvaessa asetettuja haasteita nopeammin on vaarana, että peli alkaa tuntua tylsältä ja ikävyyttävältä (A2). Ratkaisu on haasteiden tason nostaminen, esimerkiksi pelaaminen kokeneemman pelaajan kanssa. Toisaalta haasteiden käydessä liian vaativiksi verrattuna omiin taitoihin, kuten voi käydä kokeneemman pelikaverin seurassa, pelaaja voi kokea tuskastumista (A3). Harrastaja pyrkii kohdista A2 ja A3 takaisin flow-kanavaan (A4).

Fanin haasteeksi muodostuukin nyt pysytteleminen flow'ta tuottavassa toiminnassa ja flow-kanavassa (Csikszentmihalyi 1991, 54). Flow-kanava ei ole staattinen euforinen tila, vaan harrastaja kehittyy koko ajan lähtökohdastaan korkeammalle tasolle, mikä taas motivoi pysymään flow-kanavassa, sillä saman tekeminen samalla tasolla ei kiinnosta kovin pitkään. Näin me kehitymme jatkuvasti harrastuksemme parissa tai frustroidumme ja luovumme siitä. Tämä kasvu ei kuitenkaan ole flow'n kaltaisen sisäistä tyydytystä tuottavan autotelisen toiminnan päämäärä, vaan sivutuote. Ainut päämäärä flow'ssa on pysyttelemisen flow-kanavassa – "keep on flowing" (Csikszentmihalyi 1991, 54).

KUN LAUNTAI TULEE

Lauantai-iltapäivä, jolloin myös Englannin liigan ottelut pelataan, merkitsee jo itsessään voimakasta arjen ylittävää poikkeustilaa. Lauantaille on keskittynyt lähes koko työstä erotettu vapaa-aika, lisäksi 1900-luvun alussa teollisuustyöväestön juomisen painopiste siirtyi lauontaille synnyttäen kaupunkimaisen viikonloppujuopottelun muodot (Falk 1979, 191–199). Englannissa jalkapallon pelipäiväksi vakiintui 1900-luvun alussa lauantai, koska jalkapallon katsottiin pitävän työväenluokan poissa pubeista ja ehkäisevän näin sosiaalisten ongelmien syntymistä (Dunning & Murphy & Williams 1988, 39–40). Jalkapallon merkitys korostuu faneille myös sitä kautta, että useille haastatelluista jalkapallo on ainoa urheilulaji, jota he ylipäättensä seuraavat, muu urheilu ei kiinnosta tai siihen ei enää jää aikaa. Lauontain ottelusta on muodostunut faneille traditio, jonka merkitystä eräs haastatelluista kuvasi, että "se on kuin uskovaishenkeä kirkkoon meno sunnuntaisin".

Kaavio 1. Flow-kanava Csikszentmihalyin (1991, 74) mukaan

Tämä traditio on rytmittänyt fanien ja usein myös muun perheen elämää vuosikausia:

Olli: Mää oon kuunnellut BBC:n World Serviceä lauantaisin. (...) Tää on tällöinen lauantaitraditio, joka mulla on ollut. (...) Ja Baddy Feeney oli tällöinen ohjelmatoimittaja, joka oli siellä studiossa, ja sillä oli hyvä huumorintaju. Se oli mun lauantaikaverini, siis tämä on huvittavaa, että mä olen elämäni aikana viettänyt useamman lauantain Baddy Feeneyn kun vaihdon seurassa.

Suomalaisten Everton-fanien kokemukset lauantai-illan ottelusta poikkeavat huomattavasti ”todellisten” britti-fanien kokemuksista stadionilla. Suomessa fanit toimittavat oman liturgiansa yleensä yksin kotona, radion, television tai teksti-TV:n äärellä. Ottelun seuraamisessa tärkeintä on reaaliaikaisuus, joka on mahdollinen erilaisten sähköisten medioiden kautta. Samalla voi ikään kuin kokea olevansa lauantain ottelussa mukana:

Pekka: Sä katot TV:stä tai kuuntelet radiosta sitä silloin kun se pelataan, niin tavallaan sää koet sen, et ne jotka on siellä paikan päällä, niin sää oot yks niistä, vaikka sää oot tuhansien kilometrien päässä. Koska sää koet ne samat asiat radion tai TV:n välityksellä. Sä et saa niitä samoja fiiliksiä, jos sää sunnuntaina katot yksiksi aamu kymmeneltä sitä peliä. Siitä on jotain pois.

Everton-fanit tuntevat brittiläisen jalkapallokulttuurin, he ovat sosiaalistuneet siihen ja ovat mahdollisesti myös itse käyneet paikalla. Lisäksi he tuntevat seuran, sen historian, pelaajat, managerit ja jopa seuran kannattajatkin. Reaaliaikaiset

mediat luovat eräänlaista yhteisöllisyyttä ja vahvistavat mysteeriä, joka yhdistää initioidut hetkellisesti keskenään. Erityisesti televisio tekee mahdolliseksi ”värähdellä yhdessä”, osallistua eräänlaiseen liiton sakramenttiin (Maffesoli 1995, 97).

Tapahtumassa mukana oleminen merkitsee faneille myös mahdollisuutta vaikuttaa ottelun tapahtumiin, erityisesti stadionilla kannustavat fanit uskovat, että he voivat jopa suoranaisesti vaikuttaa ottelun lopputulokseen. Tämä usko, piti se paikkansa tai ei, elää kuitenkin erityisen vahvana managerien, pelaajien ja urheilujournalistien kommentoissa, joissa korostetaan yleisön merkitystä omalle suoritukselle (Finn 1994, 96). Television äärellä Evertonin pelipaita toimii eräänlaisena rituaalivälineenä ja seremonia-asuna, jonka avulla fani kytkee itsensä osaksi itse tapahtumaa.

Lauri: Kyl mulla pelipaita päällä on, vaikka Everton ei pelaakaan TV-ottelussa, jos on vaan ottelupäivä. Muuten mä en kyllä paitaa pidä päällä.

Pelipaitaan liittyy voimakasta ”tunneperäistä kokemista” (Ilmonen 1993, 102) ja arkaaista maagisuutta, jonka valistuksen projekti on pyrkinyt rationaalisuudellaan esineistä haihduttamaan (Belk 1991, 27–35), se on myös rituaaliväline, jonka kautta voi vaikuttaa ottelun lopputulokseen:

Lauri: Suorassa lähetyksessä on se yhteys siihen hetkeen, todellisuuteen. Videolta kun kattoo ni, eihän siinä auta, vaikka mitä tekisi. (...) Ei auta esimerkiksi pistää pelipaitaa päälle, koska ottelu on jo pelattu.

Television ja radion äärellä jännitetään joskus jopa enemmän kuin itse paikalla, koska niiden äärellä ei voi suoranaisesti ”osallistua” peliin.

Hannu: Kun Everton pelaa, niin mä en pysty yhtään analysoiden kattoo. Ku pallo tulee omalle, mä aattelen, no heittäkää se ny sieltä pois ja sit ku hyökätään, ni vaan toivoo, että tekkää nyt maali. Sitä vaan tärinästä kattelee. (...) Sillä hetkellä ku se peli tulee, niin on semmoisen hirveen tunnekuohon vallassa, että sitä ei pysty järjellä kattoon, vaan koko aika on semmoinen sydämen tykytyks päällä.

Urheilun seuraamisen nautinto näyttääkin tulevan lopputulokseen liittyvästä piinaavasta epävarmuudesta ja levottomuudesta. Osa faneista

kertoikin nauhoittavansa ottelut, koska pelin tapahtumia on pystyttävä myös analysoimaan ja spekuloidaan yhdessä muiden fanien kanssa. Kuitenkin itse ottelua seurataan mieluiten yksin, jolloin voi totaalisesti ilman minkäänlaisia ”häiriötekijöitä” sitoutua pelin tuoksinasta esiin nousevaan jännitykseen.

Olli: Jos haluaa todella keskittyä siihen otteluun, niin mää kaikesta huolimatta katsoisin sen kaikkein mieluiten yksin. Siksi, jos Everton häviää niin kukaan ei oo myöskään todistamassa minun alennukseni tilaa. Mulle on henkilökohtainen loukkaus, jos joku Evertonin pelaaja munaa, mää alan ruoskia itseäni siitä, että miksi piti koskaan syntyä.

Eräs perheellinen Everton-fani kertoi sulkeutuvansa ottelun ajaksi radion äärelle omaan ”Everton-huoneeseensa”, jonne hän on koonnut erilaisia Evertoniin liittyviä muistoesineitä. Huoneen kaikki esineet, verhoja ja huonekaluja lukuun ottamatta, liittyivät Evertoniin: seinät oli vuorattu Evertonin joukkuekuvilla, julisteilla, viireillä yms., kirjahyllyssä oli jalkapallo- ja Everton-aiheista kirjallisuutta, The Bullens Bulletin -lehdet sekä Evertonin kotiotteluiden ohjelmat 70-luvun alusta lähtien omissa siisteissä pinoissaan, kansiossa keräilykortteja 1930-luvulta alkaen, hyllyjen lomassa Evertonin pelaajien muoviset figurit potkivat jalkapalloa. Tietokoneen yläpuolella oli kehystetty maalaus ”Everton Legends”, johon kyseinen fani oli maalattu valokuvan pohjalta seisomaan Evertonin 1930-luvun maalitykin Dixie Deanin viereen (vieruskaverin oli saanut valita).

OHRANJYVÄ SILMÄSSÄ

Alkoholin avulla minuuden kognitiiviset välitykset heikkenevät ja humalan kautta kannattajat siirtyvät urheilun karnevalistis-transgressiiviseen maailmaan. Brittiläisillä faneilla katsomossa onkin usein ”ohranjyvä silmässä” (Giulianotti 1995, 215; Hornby 2000, 207–210). Kuitenkin humalan merkitykset vaihtelevat, kun stadionilla oluella voi siirtää itsensä arjen ylittävään karnevaaliin ja suoranaisesti osallistua itse peliin, niin TV:n äärellä elektroninen muuri erottaa katsojan itse tapahtumasta, jolloin myös informatiivis-kognitiivinen seuraaminen korostuu emotionaalisen kokemuksen kustannuksella.

Janne: Sit taas jos on se, matsi tulee tosiaan telkkarista ja mulla sattuu vapaa [vuorotyö], ni kyl se voi olla, et mää sit tota muutaman pullon varaan siihen olutta ja rupeen hissun kissun valmistuun siihen matsiin. Et en mää kyllä silloin, kyl mää sen matsin haluun nähdä kunnolla, en mää silloin ryypää, voi sanoo. Että tota, sehän menee täysin hukkaan se kattaminen.

”Todellisille faneille” humaltuminen ei ole enää juomisen perustelu, vaan television tai radion äärellä alkoholia käytetään vain rituaalinomaisesti täydentämään ja tukemaan jo itsessään nautinnollista tilannetta.

Hannu: Kuudes toukokuuta 1985 mää oottelin tulos-ta Everton-QPR-ottelusta semmoisen kuohuviinipullon kanssa silloin. Vaikkei sitä nähny TV:stä, et radiosta kuuli lopputuloksen, niin varttii vaille yks, 2–0 Graham Sharpin toinen maali varmisti sen, että Everton on liigamestari, 15 vuoden tauon jälkeen. Sitä oli ittekin välillä epäilly, että tuleeko sitä mestaruutta ikinä. Ja sitten avata se kuohuviini, ihan omissa oloissa sitten vaan sen jälkeen... Kai mää sen join, sillä se oli semmoinen... semmoinen jonkinmoinen täyttymys sitten, sille seuraamiselle, et tulihan se sieltä.

Suomalaiset Everton-fanit ovat yhdistäneet omaan englantilaisen jalkapallon kannattamiensa myös hyvin traditionaalisia suomalaisia lauantain rituaaleja:

Olli: Mikään ei oo ihmiselle suurempi nautinto kuin käydä saunassa ennen peliä, tulla saunan voipuneena ja istahtaa tähän sohvan kulmaan, ottaa lasillinen oikein kylmää olutta.

Vaikka fanit eivät yleensä ottelun aikana juoneetakaan humalahakuisesti, niin suhde alkoholiin ja humalaan vaihteli voimakkaasti fanien henkilökohtaisen elämäntilanteen mukaan. Faneille, joilla oli lapsia, jalkapallo-ottelu merkitsi eräänlaista legitimiä miehistä vapauden valtakuntaa, ainakin suhteessa ravintoloiden kosteuteen. Perheelliset kannattajat jatkoivat ottelun jälkeen iltaa perheen parissa. Voittorituaaleihin saatettiin jopa kytkeä perheen lapset mukaan, esimerkiksi eräs fani kertoi luvanneensa lapsilleen 10 pussia toffeeta, jos Everton voittaa FA-Cupin, koska Evertonin lempinimi on ”The Toffees”. Kioskille lähdettiin kuulemma heti loppuvihellyksen jälkeen. Toisaalta nuorimmissa ja ei-perheellisissä faneissa oli muutama, joille lauantaijuopottelu näytti olevan

keskeinen osa lauantai-illan viettoa. Voitetun ottelun jälkeen Evertonin pelipaidassa saatetaan mennä ravintolaan. Kuitenkaan Evertonin voitto ei ole ravintolaan menon syy, vaan voitto nostattaa sopivasti mielialaa ja lisää poikamiesten ”bailausfiiliksiä”. Toisaalta taas tappion jälkeen ”fiilikset” ovat voimakkaasti negatiivisia. Eräs kertoi olevansa tappion jälkeen ”niin huonoa seuraa kailkille”, että ei viitsi lähteä edes kavereiden kanssa ”bailaamaan”.

Keijo: Se ei onnistu, vituttaa niin. (...) Äh ... et seuraava voitto, seuraava voitto. Ei siinä auta... eihän depressionista loppujen lopuksi, niin millä siit selviää. Se menee ohi sit ku se menee – eihän siihen loppujen lopuksi omitään keinoja.

PSEUDOMANAGERIT

Yksi keino selvittää tappion tuottamasta masennuksesta on ”rynnätä nettiin etsimään otteluraportteja” ja koettaa keksiä, mikä meni pieleen. Tappiollinen ottelu ikään kuin aktivoi fanin tiedollisen aktiviteetin.

Risto: Tappiosta yleensä pettyy ja rupee miettimään, että mitä nyt pitäis tehdä...

Pekka: Ikään kuin astuis managerin kenkiin. Se on oikeistaan se, mikä siinä tulee ensimmäisenä mieleen, jos tulee tappio. Sen takia sitä heti haluais tietää sen kokoonpanon, että tietäis kuka siellä on pelannut ja näin pois päin. Miettis itte, mitä olis tehny tai mitä tulee jatkossa tekemään.

Faniuden konsepti rakentuukin niin otteluiden seuraamisen kuin otteluiden väliseen aikaan, joka täytetään uutisten seuraamisella.

Lauri: Mä käyn melkein joka päivä kirjastossakin lukemassa kaikki Independentit ja Timesit. Ja katon sieltä kaikki jalkapallouutiset ja käyn netissä. En mää nyt, varmaan oikeistaan millekään muulle asialle tällä hetkellä oo omistautunut yhtään enempää. (...) Mä nyt ainakin elän pelkästään netin ja lehtien kautta.

Everton-tiedon haalimisesta tulee myös nautinnollista ja flow'ta tuottavaa toimintaa. Tämä tarkoittaa erilaisten Evertoniin ja jalkapalloon liittyvien tulosten, tietojen, huhujen, taustojen, historian ja kuulumisten jatkuvaa seuraamista. Dale

Danneferin tutkimilla autojen keräilijöillä autot olivat jatkuvasti päällimmäisenä heidän mielissä, ne täyttivät heidän maailmansa. Päiväunisaan ja ajatuksissaan ”auto-hullut” miettivät ja unelmoivat tulevista harvinaisista autoistaan, omistamiensa autojen korjaamisesta, uudesta sisustuksesta ym. (Dannefer 1980, 395). Samoin Everton-faneilla joukkueeseen liittyvät asiat pyörivät pitkän päivää mielessä, kuten seuraavasta hieman liioittelevasta lausunnosta käy ilmi:

Olli: Voi sanoo, että siinä missä prinssi Charlesilla on seksi 20 kertaa tai 20 minuutin välein mielessä, niin mulla on Everton.

Tiedon kokoaminen ja sillä spekulointi luovat John Fiskin mukaan tunteen semioottisesta kontrollista, varsinkin kun fanit pääsevät suhteellisen harvoin vaikuttamaan varsinaiseen primääritekstien tuotantoon, tässä mielessä pseudomanage-roinnissa on kysymys myös symbolisesta osallistumisesta (Fiske 1989, 175). Mitä kauemmin toimintaa harjoitetaan ja mikäli koko ajan pysytään flow-kanavassa vajoamatta tuskastumiseen tai ikävyytymiseen, sitä tavallaan harjaantuneemmaksi yksilö voi tulla. Csikszentmihalyin mielestä flow-kanava selittääkin sen, miten flow johtaa ”flow’istin” sisäiseen kasvuun (Csikszentmihalyi 1991, 74–75).

Keijo: Se on ihan selvää, että hard core -fani kyllä niin kuuntelee ja yrittää seurata joka ikisen ottelun ja väkisin hän sitä tietää sitten. (...) Sä tiedät kaiken mitä kukin pelaaja tai valmentaja on sanonut, tai jotain tällaista. Kyl se tulee sieltä, että jos on muita hard core -faneja, niin on vähän pakkokin tietää, ettei kokoajan ole vaan kuunteluoppilaana.

Fanin tiedolla on kuitenkin merkitystä pääasiassa vain fanien muodostamassa yhteisössä. Fanin tieto on ”epävirallista”, sitä ei ole legitimoitu esimerkiksi koulusysteemissä, eikä sitä voi kuin poikkeustapauksissa vaihtaa muihin pääoman lajeihin. Toimintaa voi myös verrata keräilijään, joka saa nautintonsa itse keräiltävien objektien etsimisestä ja löytämisestä, ei niiden liittämisestä kokoelmaan. Itse keräilyn projektista tuleekin tärkeämpää kuin päämäärän eli täydellisen kokoelman saavuttamisesta (Dannefer 1980, 402). Myös faneille itse faniudesta ja siihen liittyvästä seuraamisesta, joka voi myös urheilukilpailun tavoin olla jännittävää, tulee keskeinen osa harrastusta:

Keijo: (...) Koska eihän tää loppujen lopuksi tää yhdistys, yks vuosittainen tapaaminen, soitellaan, joskus voi olla jotain muuta, mutta ei se nyt loppujen lopuksi aikaa vie. Enemmän vie tää jatkuva seuraaminen, et tuskan hiki otsalla, et mitä siellä taas tapahtuu.

Vaikka harrastuksen ytimessä onkin villi arjen ylittävä elämyksellisyys, niin suomalaisten Everton-fanien harrastuksen ytimessä vaikuttaa myös tavallaan vastakkainen tendenssi. Suomalaiset Everton-fanit ovat suhteellisen harvoin läsnä Goodisonilla, joten kannatus rakentuu paljolti tiedollisen harrastamisen varaan. Suomalaiset Everton-fanit pitävät itseään aivan erityisinä jalkapallon ja Evertonin asiantuntijoina, peliä halutaan katsoa keskittyneesti ja analysoiden – ikään kuin managerin silmillä. Suomalaiset Evertonin fanit uskovat eroavansa jopa laadullisesti keskivertobrittikannattajista:

Olli: Mää ehkä vertaisin englantilaista keskivertokannattajaa suomalaisen jääkiekkokannattajaan. Me taas ollaan tällainen valikoitunut eliitti, kun me ollaan tällaisia kaukorakastajia. Tämähän on niin kuin ”agaist all odds”, tämä meidän kannattamisemme. Mut sit tottakai siellä sikäläisissäkin kannattajissa on tällaisia meidän kaltaisia. Mä sanoisin, että me ollaan niin eri tyyppisiä, erilaiset lähtökohdat.

MINI-GOODISON

Vuosittaisessa tapaamisessa Everton-fanien kaltaisen posttraditionaali yhteisö tulee eräässä mielessä ”näkyväksi” (Noro 1991, 229–247). Kun Englannissa kannattajat kokoontuvat Goodison Parkille (Evertonin stadion) seuraamaan Evertonin ottelua, niin suomalaiset Everton-fanit kokoontuvat kerran vuodessa Raumalle ”Pub-Evertoniin” (jalkapallojoukkue Pallo-Iirojen kerhotila) katsomaan yhdessä Evertonin otteluita.

Tapaamisen varsinainen ”ohjelma” strukturoituu yleensä illan ja oluen kuluessa:

Timo: (...) ja tota, eihän nyt mitään sellaista hirveen kiinteää ohjelmaa oo, muuta ku jotain Everton-otteluita katsotaan. Se on vaan sellaista paikallaan oloa. (...) Ehkä se on tällainen sielun veljien tapahtuma.

Vaikka faneista monet ilmoittautuivatkin anglofiileiksi, niin olut oli Lapin Kultaa ja väkevät Koskenkorvaa. Pääasia, että juomat nousevat päähän

ja että olut ei ole Carlsbergiä, koska Carlsberg on Evertonin paikallisvastustajan Liverpoolin sponsori. Everton-fanien harrastus on suhteellisen viatonta, se johtaa kotona vain harvoin minkäänlaisiin kriiseihin. Eräs perheellinen fani kuitenkin tunnusti, että fanitapaamisessa vietetty viikonloppu on aiheuttanut keskustelua:

Olli: Ku mä menin ekaa kertaa siellä Raumalla käymään, niin silloin esimerkiksi vaimolla oli vielä selvästi tämmöistä epäilystä ainakin, että mitä siellä oikeen hommataan, että mitä sitä yleensä hommataan, kun miehet kasaantuu porukalla yhteen.

Osalle faneista tapaaminen merkitsi kertaluonteista ”kosteaa” irtiottoa, kun taas toisille se toi vain vaihtelua normaaliin viikonlopun ”bailaamiseen”. Pelkkä juopottelu ei ole kokoontumisen tarkoitus, vaikka tapahtuman luonteeseen kuuluukin humaltuminen, erityisesti Evertonista ja jalkapallosta. Alkoholi siirtää fanit kätevästi arjesta eräänlaiseen poikkeustilaan – yhteiseen liturgiaan. Pelkkä miesporukassa juopottelu ei muodosta kokoontumisen sisältöä ainakaan fanien mielestä:

Olli: Se mikä on niin ku tällaisissa suomalaisissa eri yhdistysten tapaamisissa on tämä kaljan juonti porukassa, ni se ei jaksakaan kovin pitkälle, sitä kaljaa voi juoda missä tahansa. Minusta tuntuu, ettei se varsinaisesti pääasia siellä oo ollutkaan, sehän on ollu hirveen siistiä.

Ollessani toista kertaa tapaamisessa illanvietto alkoi jalkapallon pelaamisella, jonka jälkeen saunottiin yhdessä. Kun ennen peliä pelivarusteet oli vaihdettu yleisen puheensorinan vallitessa, niin pelin jälkeen eräs faneista lauloi pukuhuoneessa hiljaa itsekseen: ”Together supporting Everton... Duncan Duncan Ferguson...”. Yhtäkkiä koko miesjoukko yhtyi siihen, korvia huumaava möly täytti pukuhuoneen. Kun laulu hetken kuluttua loppui, niin ylistyshuutojen ja hurrauksen sekä hetkellisen puheensorinan jälkeen taas joku yksittäinen kannattaja aloitti laulun uudelleen, kiikeä yhdessäolo purkautui yhteislauluksi spontaanisti:

Olli: Se on aika erikoinen tilanne, kun me ei olla missään Walesissa, jossa spontaanisti räjähdetään kahdeksanääniseen kuorolauluun, et se irtoa niinkin vaivattomasti ja lisäksi voi sanoa, että poikkeuksellisesti. Esi-

merkiksi just sen pelinkin jälkeen, ei millään alkoholilla ollu osuutta asiaan – kyllähän suomalaiset humalassa laulaa.

Kokoontumisen ilmapiiristä kertoo myös paljon se, että ollessani paikalla oli Englannin liigassa ottelut siirretty sunnuntaille ja ”evertoniaanit” katsoivat videolta viikon kaksi vanhoja Evertonin otteluita. Jokainen fani tiesi otteluiden lopputulokset, maalintekijät, maalien minuuttimäärät sekä pelin muut tapahtumat, jotka oli luettu useaan kertaan lehdistä ja netistä. En uskonut, että nämä nauhoitetut ottelut nostattavat kovinkaan intensiivistä tunnelmaa, koska lopputulos on jo kaikkien tiedossa. Kuvittelin, että ottelua seurattaisiin kuin managerien taktiikkalaverissa analysoiden pelitapahtumia kelaillemalla nauhaa edestakaisin – ”pseudomanageroiden”.

Ennen videon katselun aloittamista eräs faneista kaivoi kassistaan voileipäpaketin ja termospullon vierestä siististi viikatun lähes 20 vuotta vanhan Everton-lipun, jossa luki ”1878–1978 – 100 Years of Magic”, jonkun kaulaan ilmestyi huivi, jossa oli 60-luvun Evertonin pelityyliin viittaava teksti ”School of Science”, eräs faneista veti päähänsä sinivalkoisen peruukin.

Olli: Melkein kaikki on aikuisia. (...) Et kun kyse on sillä tavalla aikuisista miehistä, ni se on semmoinen paikka ja tilaisuus missä saa ihan rauhassa heittäytyä lapseksi ja sillä tavalla lapsellisen innostuneeksi tämmöisestä täysin toisarvoisesta seikasta, niin ehkä siinä ei sitten tule minkäänlaista tarvetta, sortua banaliteetteihin. Voi liidellä sillä korkealla tasolla.

Ottelua seurattiin, ikään kuin se tapahtuisi suorana – ikään kuin Everton voisi ilman intensiivistä kannustamista Raumalta hävitä ottelun. Pompittiin, laulettiin, huudettiin, kiroiltiin, haukuttiin tuomaria, toistettiin Evertonin nimeä kuin mantraa. Tunnelma oli kuin stadionilla, nauhaa ei kelailtu, vaan fanit näyttivät aidosti nauttivan pelin tunnelmasta ja yhdessäolosta kiihkeässä käymistilassa, jossa oli jotain samaa kuin ensimmäisen ESCF-tapaamisen ”autenttisessa” tunnelmassa, jolloin TV:stä katsottiin suorana ottelua Manchester city–Newcastle ja teksti-TV:n kautta odotettiin tilanteiden kehittymistä otte-
lusta West Ham–Everton:

Olli: Me oltiin ekaa kertaa tapaamisessa. Ihmiset ei hirveen hyvin tunteneet toisiaan ja tunnelma oli vähän

tämmöinen näin. Ja silloin, ajassa 71 minuuttia kilahtaa, Tony Cottee on tehnyt 1–0 Evertonille West Hamin kentällä. [Innostuen] Se tuuletus oli kuin, en sano, että valtavampi, mutta yhtä valtava, kuin niiden Evertonin kannattajien siellä Upton Parkilla Lontoossa, kun pallo meni verkkoon. Katto nousi kaksi metriä siitä huudon määrästä ja se tuuletus oli aivan uskomaton. (...) Ku ajattelee sitä, että jos oltais hävitty se ottelu, niin kyllä olis tunnelmat olleet ihan toiset – se oli juhlan paikka.

Jalkapallon seuraaminen yhdessä muiden samanhenkisten kanssa jäljittelee konkreettisesti stadionelämyksen karnevalistisia ja transgressiivisiä puolia. Humalluttaessa niin oluesta kuin itse otte-
telunkin seuraamisesta niin humalan tapaan subjektiiviteetin ja identiteetin rajat häilyvät, omiin toimiin ei enää pidetä kriittistä tai kontrolloivaa etäisyyttä. Tapaaminen ja Evertonin ottelun seuraaminen porukalla merkitsevätkin faneille jonkinlaista stadionelämyksen korviketta, eräs faneista totesikin, että ”sitähän se on, sanan varsinaisessa merkityksessä”. Tapaamisessa korostuu Michel Maffesolin kuvaama alkuvoimainen nauttinnollinen yhdessäolo, jonka tunnusmerkkinä on kiihtynyt, lähes orgiastinen tunne, jonka Maffesoli itsekin on usein paikantanut urheilufaneihin (Maffesoli 1995, 73 & 1996, 140 & 1997, 24). Tällainen bakkanaali ”Bacchus fédérateur” liittyy meidät jumaliimme (Maffesoli 1997, 34) ja merkitsee uutta postmodernia tilannetta, jossa modernin rationaalisuuden ja utilitarismin paikalle astuu yksilöiden tavoittelema nautinto, hedonistisuus, elämyksellisyys ja imaginaarinen. Tässä piilee jotain vanhakantaisen transsin tapaista, jonka pääasiallisena tehtävänä on vahvistaa samoista mysteereistä ammentavien yhdessä olemista, yhdessä kokemisen hurmiota (Maffesoli 1995, 23–24).

EVERTON-ADDIKTI?

Everton-faneja pitävätkin liikkeessä flow-toimintaan perustuvat intohimot ja samalla suhde Evertoniin muodostuu intiimiksi ja identiteettiä määrittäväksi. Evertonista tulee arkipäivää, päiväunia ja ajatuksia määrittävää. Eräs yhdistyksen jäsen halusi osoittaa tatuoinnilla sitoutumisensa Evertoniin, mutta vaimon vastustaessa ajatusta ja tatuointien tullessa muotiin hän hylkäsi ajatuksen. Sen sijaan hän päätti ottaa kolmanneksi nimekseen Everton:

”Mä aattelin, että millä mä saan itseeni semmoisen merkin. Nimi on loistava abstrakti juttu, se kulkee mukana ja se on mun identiteetissä, se on niin ku todistuksena. (...) Sen jälkeen ku ihminen, jolla on tatuointi, jossa lukee Everton, kuolee. Niin mikrobit syö sen tatuoinnin pois, sitten sitä ei enää ole. (...) Mut sit jos mulla on tällöinen nimi, ni sehän säilyy aikakirjoissa. Mulla on niin ku abstrakti tatuointi.”

Flow'n kaltainen sisäistä tyydytystä tuottava toiminta antaa elämälle mielen ja tarkoituksen. Mutta se voi myös muuttua hallitsevaksi, jolloin toiminnan kontrolli katoaa ainakin ulkopuolisten silmissä (Csikszentmihalyi 1991, 62). Esimerkiksi eräs uskoon tullut Everton-fani kertoi faniuden ja erityisesti vetopelien pelaamisen muuttuneen työttömyyden ohella ahdistavaksi pakkomielleeksi, josta hän oli päässyt eroon vain toisen ”addiktio”, uskonnon, kautta. Joskus faniuden intohimo ylittää arkipäivän kohtuullisuuden myös fanien omasta mielestä:

Olli: Jossakin vaiheessa viime talvena saatoin istua liian pitkään tietokoneen edessä lukemassa internetistä tällöistä keskusteluryhmää. (...) Ja mä tiedän yhden Kölnissä asuvan ex-liverpoolilaisen Billyn, joka sen takia rupes alkoholisoituaan aika voimakkaasti saman asian johdosta oikeistaan, et se ei kestänyt sitä tilannetta. Mä uhraan liikaa aikaa ja henkisiä voimia, ennen kaikkea aikaa tähän. Mä olisin ihan tyytyväinen, jos se olis vähäisempää, mutta minkä mä sille voin, et mä oon niin sairaalloisen kiinnostunut.

Edellinen haastateltava on jopa haaveillut pääsevänsä eroon Evertonista. Monet haastateltavista pohtivatkin faniuttaan riippuvuutena. Haastateluissa nousivat vahvasti esiin Everton-pakkomielleen ja riippuvuuden kaltaiset teemat, vaikka itse en niitä ollut haastattelurunkoa laatiessani edes ottanut huomioon.

Olli: Koska mä tiedän, että maailmassa on yli 5 miljardia ihmistä jotka voi pärjätä elämässään ilman Evertonia. Niin miksi minä olen sitten tällä tavalla koukussa, varsinkin ku se ei edes vaikuta mitenkään fyysisesti. Jos se olis joku semmoinen aine jota syödään, hyvä ruoka. Rasvasta ja kermasta tulee riippuvaiseksi, tai jos se olis huume tai alkoholi tai nikotiini, mä ymmärtäisin sen paremmin. Mut tässä ei oo järkee.

Anthony Giddens on halunnut laajentaa addiktio-käsitteen sen perinteisen psykiatrisen käytön

ulkopuolelle. Addiktio on alkuperäisesti liitetty melkein pelkästään kemialliseen (alkoholi, huumeet ja lääkkeet) riippuvuuteen ja määritelty lääketieteellisesti ”fyysiseksi patologiaksi” (Giddens 1992, 70). Giddensin mielestä addikteja ei kuitenkaan pidä määritellä vain fyysisesti riippuvaisiksi, vaan korostaa ilmiön psyykkistä puolta (Giddens 1995, 102). Nykyisin addiktiksi voi tulla lähes mistä tahansa, kuten seksistä, työstä, shoppailusta, kuntoilusta, uhkapelistä, ihmissuhteista ym. (Giddens 1992, 66).

Addiktin olemuksen ymmärtämisessä Giddens käyttää hyväkseen Craig Nakkenin erottelua toimintamallien, tapojen, kompulsoiden ja addiktioiden välillä. Toimintamalli on arkipäiväistä elämää järjestävä yksinkertainen rutiini, jota on yksinkertaista muuttaa, jos tarvetta ilmenee. Giddens mainitsee esimerkkinä koiran ulkoiluttamisen. Tapa on taas psykologisemmin toistoon liittyvää toimintaa, jota kuvataan sanalla ”aina”, kuten kaavoittuneet ruoka-ajat, joiden muuttamiseen täytyy käyttää jo voimaa. Kompulsiot ovat ”stereotyyppisten henkilökohtaisten rituaalien” muotoisia, ja niistä on vaikea irrottautua pelkän tahdonvoiman avulla. Esimerkiksi voisi ottaa peseytymisen 40 kertaa päivässä, jotta voisi tuntea itsensä puhtaaksi. Kompulsioihin liittyvät transsin kaltainen itsehallinnan menettäminen ja rituaalin omainen toisto (Giddens 1992, 71).

Addiktioit ovat Giddensin mukaan kompulsoiden kaltaisia, mutta ne värittävät laajempia alueita yksilön elämässä, ne merkitsevät kaikkein voimakkainta riippuvuuden astetta, kaavoittunutta tapaa, johon kiinnitytään pakonomaisesti ja josta irrottautuminen synnyttää ylitsepääsemättömän tuskallisuuden tunteen. Samalla addiktioit tarjoavat yksilölle hyvän olon tunteen ja rauhoittavat levottomuutta, mutta tämä tunne on aina enemmän tai vähemmän ohimenevä. Addiktioit ovat olemukseltaan narkoottisia, mutta tämä kemiallinen efekti, mikäli se liittyy kyseiseen addiktiin, ei ole olennainen osa ”addiktiivista kokemusta” (Giddens 1992, 71–72).

Addiktioiden erityispiirteitä ovat esimerkiksi ”high” ja ”fix”. High on arkipäiväisyydestä ja maallisesta irrotettu, sisäisesti nautinnollinen ja palkitseva kokemus. Se merkitsee tietystä aistimuksesta saavutettavaa hetkellistä eläation ja vapautumisen tunnetta. Toinen addiktioin erityispiirre on fix, joka lievittää addiktioin ulkopuolista tuskaisuutta ja tarjoaa siten addiktioille turvallisuuden tarpeen. Fix merkitsee addiktiivisen ko-

kemuksen narkoottisuutta, high'n kokemisesta tulee yhä uudelleen välttämätöntä addiktille, high'n saavuttaminen toisin sanoen muuttuu fixin tarpeeksi. Lievitys voi olla vain ohimenevää ja sitä saattaa seurata depression ja tyhjyyden tunteita, joita lievitetään taas uudella high'n kokemuksella, näin oravanpyörä on valmis (Giddens 1992, 72).

High ja fix ovat molemmat "time out" -muotoja. Time outissa addiktiivinen henkilö unohtaa arkipäivän ja addiktiivisen kokemuksen ulkopuolisen maailman ja antautuu kokemukselle ikään kuin toisessa maailmassa. Tämä piirre voi johtaa addiktin laiminlyömään arkipäiväisen elämän velvollisuuksia ja askareita. Time out voi kääntyä myös vastakohdakseen, addiktiota kohtaan voi sen kautta kehittyä vastenmielisyyttä ja epätoivo, koska addiktoitunut henkilö tuntee, että hänen toimintansa ei ole enää hallittavissa, vaan jossain ulkopuolella (Giddens 1992, 72–73).

Keijo: En määhän tiedä, onko tää niin vapaaehtoista? Ku se vuodesta 77 on ollut, en mä edes tiedä enää, onko se niin vapaaehtoista, halusinko mä välttämättä. Mut se vaan menee siihen, jos seuraa ni sitä menee siihen. Se vaan tulee sieltä – ei tämä enää ole oikeistaan minusta kiinni. Heheh.

Kieltäessään addiktion kemiallisen luonteen, vaikka huomauttaakin, että se voi olla fysiologista, Giddens ymmärtää addiktion ensisijaisesti sosiaalisena ja psykologisena ilmiönä – "nautintariippuvuutena". Riippuvuuksien lisääntyminen on Giddensin mukaan tärkeä postmodernin yhteiskunnallisuuden ilmiö, joka merkitsee "esimodernien" traditioiden hölyntymistä, ne menettävät yksilöä ohjaavan voimansa, koska mikään moraalinen "ei käske tekemään samaa kuin eilen". Se, että nykyään on mahdollista tulla riippuvaiseksi mistä tahansa, on osoitus siitä, miten täydellisesti traditio on purkautunut (Giddens 1995, 103).

POSITIIVISESTA ADDIKTIOSTA
ONTOLOGISEEN TURVALLISUUTEEN

Fanit, niin stadionilla kuin TV:n äärelläkin, haavevat voimakkaita kokemuksia ja nauttivat tietystä transgression tunteesta ja kontrollin menetyksestä, joka on faniuden ydin, se mitä fanius antaa faneille ja mitä intoilusta haetaan. Everton-faniudessa onkin paljon addiktiivisen riippuvuu-

den piirteitä. Mielestäni Csikszentmihalyin tutkimaa flow'ta voi pitää addiktion positiivisena puolena, sillä flow ja addiktio pohjautuvat samanlaiseen nautinnolliseen high-kokemukseen, jossa high'n ulkopuolinen maailma siirtyy takalalle ja arkipäivä unohtuu. Addiktiossa tuohon kokemukseen kehittyä kuitenkin ainainen loppumaton jano, se muuttuu haluksi fixiin, pakoksi kokea tuo eläation kokemus yhä uudelleen. Addiktiossa tähän liittyy usein myös tunne itsekontrollin menettämisestä. Addiktista voi tuntua, että on tapahtumassa jotain hänen aikomustensa vastaista. Flow ja addiktio eroavat toisistaan hallinnan käsitteen avulla. Addiktiossa on menetetty toiminnan äärimmäinen ulkoinen hallinta, vaikka addikti voikin ajatella yksittäisessä addiktiivisessä kokemuksessa hallitsevansa narkoottista toistoa muistuttavaa toimintaa. Itse asiassa tämä sisäinen maailma tarjoaakin addiktille hetkellisesti turvallisen ja hallittavan mentaalisen alueen, jonne voi paeta ulkoisesti ahdistavaa ympäristöstä. Flow sen sijaan on nautinnolliseen kokemukseen perustuvaa toimintaa, jossa flow'istilla säilyy ainakin jonkinasteinen hallinta eläatio-toimintaa kohtaan ja narkoottiseksi kehittyvää toistoa vastaan (Csikszentmihalyi 1991, 59–62). Perusero flow'n ja addiktion välillä onkin toiminnan ulkoisessa hallinnassa. Addikti on menettänyt ulkoisen hallinnan (ulkopuolisten silmissä), kun taas flow'istilla narkoottisuudesta ei ole kehittynyt toimintoja ohjaava ulkopuolinen voima, vaan hänellä on toimiensa hallinta hallussaan:

Janne: Tää on tullu osaksi elämää, voi sanoa, et niin ku ajan kanssa. Jotenkin sitä on jääny koukkuun tavaltaan, heh heh – Everton koukkuun, voi sanoa. (...) Vähän aikaa sitten tuli tällöinen ohjelma ku "Suomen parhaat" ja siinä oli joku ihme Aku Ankka -fani. Kaveri oli jo ottanut ihan pankista lainaa, et hän oli saanut Walt Disneyn aidon nimikirjoituksen ja se pannaan hänelle sitten hautaan mukaan. Mun mielestä, sit ku se alkaa sun niin ku taloudellista puolta jo haitata, niin sit se on jo haitaksi. Jos mäkin alkaisin ostaa Everton rounaa, niin että määhän joutuisin taloudellisesti ahdinkoon, niin sit se mun mielestä on jo sairautta.

Faneille koukussa ololla on positiivinen merkitys, "hulluus" on alkanut faniuden myötä. Kyseessä ovat pikemminkin eräänlaiset "pikkukompulsiot", joista on vielä matkaa todellisiin addiktioihin. Faniudesta voi myös laskea leikkiä, jolloin asia on ainakin symbolisesti voitettu:

Olli: Oikeistaan pelkään, että mihin tämä johtaa. En-
tä jos mä tuun oikeesti hulluksi, nyhän mä vaan
vaikutan hullulta.

Giddens näkee addiktion kuitenkin patologisena
ja sairaalloisena. Riippuvuutta on ”kaikki mistä
olemme pakotettuja valehtelemaan” (Giddens
1995, 102–103). Addiktoitunut henkilö ei voisi
myöntää addiktioitaan, koska hän häpeilee toi-
mintaansa, josta hän on ”pakotettu valehtele-
maan”, toiseksi sisäisesti hän voi myös luulla toi-
mivansa loogisesti ja määrätietoisesti, hän ei pidä
toimintaansa hulluna. Everton-fanit eivät valehte-
le faniudesta, vaan se on heille hyve ja myös yl-
peyden aihe. Kiinnostus on saanut alkunsa joskus
nuoruudessa ja siihen liittyy myös voimakkaita
henkilökohtaisen elämän tapahtumia. Urheilun
seuraaminen luo myös jonkinlaista järjestystä ar-
jen kaaokseen, koska urheilun tapahtumat ikään
kuin säilyvät vuodesta toiseen samoina ja muut-
tumattomina, ne luovat tunteen jatkuvuudesta.
Niiden kautta voi myös merkityksellistä henki-
lökohtaista identiteetin kertomusta. Eräs faneista
kertoi ponnistelleensa Evertonin tuoman itseluot-
tamuksen avulla murrosiän läpi ja toinen liitti
Evertonin menestymisen omaan aikuistumiseen:

Olli: Kausi 84–85, Everton voitti liigamestaruuden sil-
lä kaudella ja kohosi omiin korkeuksiinsa. Ja saman
vuoden aikana mä koin, että mulle tapahtu semmoinen
aikuistuminen, mä sain voimaa Evertonilta, kun se pe-
lasi niin hyvin ja pääsi nousemaan siivilleen. Nää kuu-
lostaa nyt ihan pimeiltä nää jutut, mut mä oon aina
nähty sen näin, että mun oma aikuistumiseni sattui
siihen vaiheeseen ku Everton näytti, että kyllä täältä pe-
see.

Tulkitsenkin Everton-faniuden eräänlaiseksi po-
sitiiviseksi ”koukussa oloksi”, joka rakentuu nau-
tinnolliselle tietoisuudelle siitä, että on olemassa
jotain, johon on täydellisesti satsannut ja kiinnit-
tänyt itsensä, mutta jota voi kuitenkin jollain ta-
valla hallita. Varsinkin arjisessa elämässä, jossa
arjen pienet asiat vain tapahtuvat:

Timo: Se on mukavaa, et on tällainen juttu. Siitä on
hauska tehdä sellaista päivittäistä pientä. (...) Koti,
vaimo, kissa ja kaikki tällaiset arvot on tosi tärkeitä. (...)
Everton on sitten. En mä pysty hirveesti rinnastaa
näitä, ne ei kilpaile, mun mielestä mitenkään. Eikä
niissä oo mitään sellaista, että pitäis tehdä rinnak-
kainasetteluja. Ja kyl... pelkään pahoin, että Everton

kyllä häviäisi, jos ruvetaan miettiin, mitkä on kaikkein
tärkeimmät asiat. Mut kun se ei kilpaile minkään kans-
sa, ni sit se on hyvin tärkeä.

Meidän päivittäisessä elämässämme tuotetaan ja
uusinetaan sosiaaliset konventiot, joita toimijat
tarkkailevat refleksiivisesti jokapäiväisessä elä-
mänmenossa (”going on”), sen moninaisissa ke-
hyksissä ja tilanteissa. Arjen rutiinit estävät elä-
mää liukumasta täysin fragmentoituneeseen til-
laan ja sulkeistamaan ahdistukset (anxieties) arki-
sen elämän ulkopuolelle. Tämä luo ontologista
vakautta (Giddens 1991, 35–37). Ontologinen
turvallisuus on tunne jatkuvuudesta ja tapahtu-
mien järjestyksestä sisältäen myös ne, jotka eivät
suoraan sisälly yksilön havaintomaailmaan (Gid-
dens 1991, 243). Giddens tarkoittaa ontolo-
gisella turvallisuudella (Heideggeriin, Kierke-
gaardiin, Husserliin ja Descartesiin viitaten) ky-
kyä vastata eksistentiaalisiin peruskysymyksiin:
olemassaolosta itsestään, ulkopuolisesta maail-
masta ja elämästä, toisten ihmisten olemassaolosta
ja identiteetistä (Giddens 1991, 47–55).

Faniuden kaltaisten toimintojen intensiteetti
voi vaihdella eli se, onko toiminta flow’ta vai ad-
diktiota. Olennaista niissä on se, että niiden har-
joittaminen on välttämätöntä oman elämän tar-
koituksena:

Hannu: Et aina ihminen tarvitsee jonkin. Joku ottaa
uskonnon, joku politiikan, joku toimimisen muiden
ihmisten hyväksi. Jos puhutaan, että mikä on vaikka
elämän tehtävä tai... Ei tää nyt varmaan tää Everton oo
mulle mikään elämän tehtävä, mutta just semmoisia
kiinnekohtia... Jotku jopa puhuu kainalosauvoista,
minkä tuessa kävellään ja päästään. Mulle tää vaan tuo
hirveesti sisältöä elämään. (...) Tää on tämmöinen in-
tohimoinen harrastus, joka toisaalta on elämänmuoto.

MEISSÄ KAIKISSA ASUU PIENI FANI

Tämän tutkimuksen pohjalta voi väittää, että
Everton-fanien urheilun seuraaminen on kaukana
passiivisesta ”penkkiurheilijan” stereotyypistä. Ri-
tualisoidessaan television katselun ja urheilun ku-
luttamisen fanit pikemminkin aktiivisesti raken-
tavat itselleen merkityksellisen ja nautinnollisen
katselukokemuksen. Jalkapallon seuraamiseen
liittyvän nautinnollisen kokemuksen voi toisaalta
rakentaa privaattisti yksin kotona, jolloin katse-
lussa korostuu kognitiivis-tiedollinen aspekti, kun

taas sosiaalisessa katselutilanteessa korostuu voimakkaasti osallistuva transgressiivis-ekspressiivinen tapahtumissa mukana eläminen. Myös alkoholin ja humalan merkitykset vaihtelevat katselutilanteiden mukaan. Kun kotona alkoholilla yleensä vain tuetaan nautinnollista tilannetta ja "humallutaan" pääasiassa omasta faniudesta, niin fani-tapaamisen kaltaisessa sosiaalisessa katselutilanteessa alkoholi itse asiassa siirtää fanit transgressiivisen karnevaalin maailmaan.

Everton-fanius on yksi esimerkki pitkälti yksilöllistyneen yksilön projektista merkityksellistä omaa elämäänsä, näin se kytkeytyy osaksi laajempaa yhteiskuntatieteellistä keskustelua yksilöllistymisestä (Beck 1992), elämysyhteiskunnasta (Schulze 1996), uusheimolaisuudesta (Maffesoli 1996 & 1997; Bauman 1991 & 1992) ja detraditionalisoitumisesta (Giddens 1995; Thomson 1996). Kaikille näille aikala diagnostiikalle on yhteistä se, että ne olettavat yksilöä ohjanneiden ja rajoittaneiden "suurten kertomusten" ja traditioiden joko hävinneen kokonaan tai ainakin muuttaneen muotoaan.

Gerhard Schulzen "elämysyhteiskunnan" sosiologisessa teoriassa on lähtökohdissaan paljon samaa Csikszentmihalyin (1991) psykologisesti orientoituneen flow'n teorian kanssa. Molemmilla on taustaoletuksena käsitys, että kulttuuritamme on hajonnut kehikko, joka joskus tarjosi elämälle ja identiteetille vankan perustan, ts. elämän tarkoituksen. Schulzen elämysyhteiskunnassa vallitsee jonkinlainen elämysrationaalisuus, joka Schulzen mukaan tarkoittaa pyrkimystä järjestää ulkoiset olosuhteet niin, että on mahdollista saavuttaa mahdollisimman hyviä sisäisiä vaikutuksia (Schulze 1996, 48). "Hyvän elämän" on tarkoitus olla "kiinnostavaa", "kiehtovaa", "jännittävää" ja "miellyttävää" (Schulze 1996, 47).

Kun näitä samanlaisia valintoja tekevät myös muut, syntyy uutta kevyttä yhteisöllisyyttä, jonka keskiöstä löytyvät "halu, passio ja commitment" (Noro 1991, 239). Yhteisöllisyys ei kuitenkaan enää rakenna välittömälle jäsenyydelle tai "face to face" -vuorovaikutukselle, vaan pikemminkin median kautta kollektiivisesti jaettujen, mutta yksilöllisesti koettujen nautinnollisten flow-kokemusten ja emootioiden varaan. Intensiivinen sitoutuminen Evertonin kannattamiseen television äärellä tuottaa fanin mielessä vahvan yhteisöllisen kokemuksen siitä, että hän on joukkueelleen vähintäänkin yhtä tärkeä kuin pelaajat, managerit ja kannattajat itse stadionilla.

Vaikka Everton Supporters Club of Finland on esimerkki yhteisöllisestä projektista tällaisten intohimojen kohdatessa, ei yhdistys kuitenkaan ole varsinainen yhteisöllisyyden "kotipaikka" (Bauman 1992). Yhdistyksen toiminta onkin hiipunut viiden aktiivisen vuoden jälkeen. Diskursiivisen puhetapansa kautta fanit kiinnittyvät itse asiassa laajempaan ja imaginäärisempään yhteisöllisyyteen, "evertoniaanien heimoon", joka koostuu kaikista "todellisista" faneista niin Goodisonilla kuin Suomessa television äärellä, Evertonin pelaajista, managereista, seurajohdosta jne. Tämä yhteisöllisyyden kokemus, joka on kehittynyt voimakkaan sitoutumisen ja sen myötä syntyneen tiedollis-kulttuurisen ymmärryksen kautta, saa aikaan tunteen kuulumisesta "valittuun" todellisten "hard core" -kannattajien joukkoon. Tällaisiin fani-identiteetteihin liittyy postmodernille tyypillistä "vilpittömyyttä", ihmiset kyllä antautuvat niihin kokonaan (kuten myös ammatin harjoittamiseen, ideologiaan tai rakkaussuhteeseen), mutta peliin pantu autenttisuus on usein vain hetkellistä, ja sen saturoituessa aletaan jo etsiä toista roolia, johon sitoudutaan aivan yhtä autenttisesti (Maffesoli 1995, 92). Everton-faniuden kaltainen intohimoinen sitoutuminen on kuitenkin suhteellisen pysyvää, koska se on kulkenut lapsuudesta aikuisuuteen osana identiteetin kertomusta. Suomalaiset Everton-fanit näkevätkin oman faniutensa jonkinlaisena aitona kohtalona, jota ei ole valittu vaan johon on pikemminkin synnytty, samalla tavoin kuin brittiläiset kannattajat, jotka pienestä pitäen ovat aidossa sosiaalisessa miljöössään sosiaalistuneet jonkin jalkapallojoukkueen kannattajiksi.

Anthony Giddens (1995, 134-135) kuvaa nykyaikaa jälkitraditionaaliseksi yhteiskunnaksi, jolle on tyypillistä "traditionaalisten toimintapuitteiden tyhjentyminen", detraditionalisaatio. Giddensille addiktiot ovat merkkejä jälkitraditionaalissa yhteiskunnassa yksilölle pakoiksi muuttuneista valinnoista, sillä "mikään ei käske tekemään tänään samaa kuin eilen" (Giddens 1995, 103). Addiktiot ovat joidenkin yksilöiden tapa ratkaista ongelmat siitä, kuinka elää ja toimia. Giddensille addiktiot ovat eräänlainen häiriintynyt valinta, samalla ne toimivat detraditionalisaation "negatiivisena osoittimena" merkinä siitä, että yksilöt ovat kadottaneet kyvyn toimia omina "asiantuntijoinaan" (Giddens 1995, 103). Traditio ei kuitenkaan välttämättä radikaalisti häviä, vaan myöhäismodernille on tyypillistä eri-

laisten traditioiden rinnakkaiselo ja niiden tunkeutuminen toisiinsa yhteiskunnallisissa prosesseissa, jotka pitävät yllä, nuorentavat ja myös rakentavat uusia traditioita (Heelas 1996, 3).

Vaikka Everton-faniuden traditio on lainattu toisesta kulttuurista ja omaksuttu kaupallisen urheilukulttuurin kautta, niin se ei kuitenkaan ole yksilöiden elämäkokemuksessa sen vähemmän autenttista kuin ne traditiot, jotka ovat välittyneet "face to face" -vuorovaikutuksessa. Pikemminkin Everton-fanius on merkki uudesta koko yhteis-

kuntaa koskettavasta mediavälitteistymisestä, jossa yhteisöjen koossapitävät materiaaliset kitit eivät enää ankkuroidu vain paikalliseen sosiaaliseen interaktioon. Nykyajassa ihmiset joutuvat yhä enemmän ja enemmän luottamaan median välittämiin ja ei-paikallisessa vuorovaikutuksessa jättämiin traditioihin merkityksellistäänsä ympäröivää todellisuutta ja rakentaessaan identiteettejään (Thompson 1996, 93–94). Näin yksilön oman hyvän ja mielekkään elämän kannalta voi väittää, että kohta meissä kaikissa asuu pieni fani.

KIRJALLISUUS

Anderson, Benedict: *Imagined Communities, Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. London, New York: Verso, 1991

Bahtin, Mihail: *François Rabelais – keskiajan ja renessanssin nauru*. Helsinki: Kustannus Oy Taifuuni, 1995

Bauman, Zygmunt: *Modernity and Ambivalence*. Cambridge: Polity Press, 1991

Bauman, Zygmunt: *Intimations of Postmodernity*. London: Routledge, 1992

Beck, Ulrich: *Risk Society. Towards a New Modernity*. London: Sage, 1992

Belk, Russel W.: *The Ineluctable Mysteries of Possessions*. *Journal of Social Behaviour and Personality* 6 (1991): 6, 17–56

Buford, Bill: *Among the Thugs*. London: Mandarin Paperback, 1992

Csikszentmihalyi, Mihaly: *Flow. The Psychology of Optimal Experience*. New York: Harper Perennial, 1991

Dannefer, Dale: *Rationality and Passion in Private Experience: Modern Consciousness and the Social World of Old-car Collectors*. *Social Problems* 27 (1980): 4, 392–412

Dunning, Eric & Murphy, Patrick & Williams, John: *The Roots of Football Hooliganism. An Historical and Sociological Study*. London & New York: Routledge & Kegan Paul, 1988

Elias, Norbert: *The Civilizing Process, The History of Manners*. Oxford: Basil Blackwell, 1978

Elias, Norbert: *The Civilizing Process, State Formation and Civilization*. Oxford: Basil Blackwell, 1982

Elias, Norbert & Dunning, Eric: *Quest for Excitement, Sport and Leisure in the Civilizing Process*. Oxford: Basil Blackwell, 1986

Falk, Pasi: *Palkkatyömuodon kehkeytyminen ja työläisten alkoholinkäyttö 1800-luvun Englannissa*. S. 189–204. *Sosiaalipoliittikka* 1979. *Sosiaalipoliittisen yhdistyksen vuosikirja*. Neljäs vuosikerta, 1979

Falk, Pasi: *Ruumiillisuuden historialliset kohtalot II*. *Tiede ja Edistys* 9 (1984): 3, 201–214

Finn, Gerry P. T.: *Football violence: a societal psychological perspective*. P. 90–127. In: Giulianotti, Richard & Bonney, Norman & Hepworth, Mike (eds.): *Football, Violence and Social Identity*. London:

Routledge, 1994

Fiske, John: *Understanding Popular Culture*. London & New York: Routledge, 1989

Giddens, Anthony: *Modernity and Self-Identity, Self and Society in the Late Modern Age*. Cambridge: Polity Press, 1991

Giddens, Anthony: *The Transformation of Intimacy, Sexuality, Love and Eroticism in Modern Societies*. Cambridge: Polity Press, 1992

Giddens, Anthony: *Elämää jälkitraditionaalissa yhteiskunnassa*. S. 83–152. Teoksessa: Beck, Ulrich & Giddens, Anthony & Lash, Scott: *Nykyajan jäljillä*. Tampere: Vastapaino, 1995

Giulianotti, Richard: *Football and the Politics of Carnival: An Ethnographic Study of Scottish Fans in Sweden*. *International Review of Sociology of Sport* 30 (1995): 2, 191–217

Grossberg, Lawrence: *Mielihyvän kytkennät. Risteilyjä populaarikulttuurissa*. Tampere: Vastapaino, 1995

Guttman, Allen: *Sports Spectators*. New York: Columbia University Press, 1986

Heelas, Paul: *Introduction: Detraditionalization and its Rivals*. P. 1–20. In: Heelas, Paul & Lash, Scott & Morris, Paul (eds.): *Detraditionalization*. Oxford: Blackwell Publishers, 1996

Heinilä, Kalevi: *Mikä on urheilun viihteellinen merkitys?* S. 287–307. Teoksessa: Miettinen, Kari (toim.): *Haasteena huomisen hyvinvointi – Miten liikunta lisää mahdollisuuksia? Liikunnan yhteiskunnallinen perustelu II, tutkimuskatsaus*. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 124. Jyväskylä 2000

Hornby, Nick: *Hornankattila*. Juva: WSOY, 2000

Ilmonen, Kaj: *Tavaroiden taikamaailma*. Tampere: Vastapaino, 1993

Jokinen, Kimmo: *Suomalaisen lukemisen maisemaihanteet*. *Sophi, Yhteiskuntatieteiden, valtio-opin ja filosofian julkaisuja* 14. *Nykykulttuurin tutkimusyksikön julkaisuja* 56. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 1997

Lehtonen, Mikko: *Merkitysten maailma. Kulttuurisen tekstintutkimuksen lähtökohtia*. Tampere: Vastapaino, 1998

Maffesoli, Michel: *Maailman mieli. Yhteisöllisen tyylin muodoista*. Tampere: Gaudeamus, 1995

Maffesoli, Michel: *The Time of the Tribes*. London:

Sage Publications, 1996

Maffesoli, Michel: *The Return of Dionysos*. P. 21–37. In: Sulkunen, Pekka & Holmwood, John & Radner, Hilary & Schulze, Gerhard (eds.): *Constructing the New Consumer Society*. New York: St. Martin's Press, 1997

Noro, Arto: *Muoto, moderniteetti ja 'kolmas', tutkielma Georg Simmelin sosiologiasta*. Jyväskylä: Tutkijaliitto, 1991

Noro, Arto: *Gerhard Schulzen elämysyhteiskunta*. S. 120–140. Teoksessa: Rahkonen, Keijo (toim.): *Sosiologisen teorian uusimmat virtaukset*. Tampere: Gaudeamus, 1995

Roos, J.-P.: *Suomalainen elämä. Tutkimus tavallisten suomalaisten elämänkerroista*. Hämeenlinna: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1987

Schulze, Gerhard: *Die Erlebnis-Gesellschaft, Kultursoziologie der Gegenwart*. Frankfurt/New York: Campus Verlag, 1996

Schulze, Gerhard: *From Situations to Subjects: Moral Discourse in Transition*. P. 38–57. In: Sulkunen, Pekka & Holmwood, John & Radner, Hilary &

Schulze, Gerhard (eds.): *Constructing the New Consumer Society*. New York: St. Martin's Press, 1997

Sloan, Lloyd Reynolds: *The Function and Impact of Sports for Fans: A Review of Theory and Contemporary Research*. P. 219–262. In: Goldstein, Jeffrey H. (ed.): *Sports, Games, and Play. Social and Psychological Viewpoints*. Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, 1979

Thompson, John B.: *Tradition and Self in a Mediated World*. P. 89–108. In: Heelas, Paul & Lash, Scott & Morris, Paul (eds.): *Detraditionalization*. Oxford: Blackwell Publishers, 1996

Waddington, Ivan & Malcolm, Dominic & Horak, Roman: *The Social Composition of Football Crowds in Western Europe*. *International Review for the Sociology of Sport* 33 (1998): 2, 155–169

Zillmann, Dolf & Bryant, Jennings & Sapolsky, Barry S.: *The Enjoyment of Watching Sport Contests*. P. 297–335. In: Goldstein, Jeffrey H. (ed.): *Sports, Games, and Play. Social and Psychological Viewpoints*. Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, 1979.